

Kunst en positieve gezondheid: een kennissynthese

Dieuwke de Boer & Désirée te Marvelde

**Tijdschrift voor
gezondheidswetenschappen**
Tijdschrift voor
gezondheidswetenschappen

ISSN 1388-7491

Tijdschr Gezondheidswet
DOI 10.1007/s12508-018-0153-y

Your article is protected by copyright and all rights are held exclusively by Bohn Stafleu van Loghum is een imprint van Springer Media B.V., onderdeel van Springer Nature. This e-offprint is for personal use only and shall not be self-archived in electronic repositories. If you wish to self-archive your article, please use the accepted manuscript version for posting on your own website. You may further deposit the accepted manuscript version in any repository, provided it is only made publicly available 12 months after official publication or later and provided acknowledgement is given to the original source of publication and a link is inserted to the published article on Springer's website. The link must be accompanied by the following text: "The final publication is available at link.springer.com".

Tijdschr gezondheidswet
<https://doi.org/10.1007/s12508-018-0153-y>

Kunst en positieve gezondheid: een kennissynthese

Dieuwke de Boer · Désirée te Marvelde

© Bohn Stafleu van Loghum is een imprint van Springer Media B.V., onderdeel van Springer Nature 2018

Van een rondleiding in een museum tot samen zingen in een koor voor mensen met dementie: het zijn zomaar een paar voorbeelden van de manier waarop kunst en cultuur een weg vinden in de langdurige zorg en ondersteuning. En hoewel de maatschappelijke waarde van kunst in de zorg in binnen- en buitenland breed wordt gedragen, is de kennis erover versnipperd. Op verzoek van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen verleende ZonMw een consortium van Hogeschool Windesheim, het Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst (LKCA) en Movisie de opdracht om een overzichtsonderzoek uit te voeren naar culturele interventies met mensen die langdurig zorgen en ondersteuning ontvangen. Deze kennissynthese, 'Kunst en positieve gezondheid', brengt de laatste stand van zaken omtrent de kennis op het gebied van beleid, onderzoek en praktijk in kaart [1].

Nederland kent een divers aanbod van culturele interventies in de zorg. Het initiatief voor de meeste activiteiten is afkomstig uit het culturele domein, onder andere vanuit het nationale meerjarenprogramma Lang Leve Kunst (www.langlevekunst.nl). Zij worden veelal uitgevoerd door professionals en vrijwilligers van culturele instellingen op een locatie van een betrokken zorginstelling. De meeste interventies richten zich op verbetering van de kwaliteit van leven en/of de mentale gezondheid, en/of op het stimuleren van sociaal-maatschappelijke participatie onder de deelnemers. Verwijzingen naar het concept *positieve gezondheid* komen echter weinig voor (zie het kader). Binnen de zorg- en welzijnssector is (structureel) be-

leid op het gebied van culturele interventies vaak sterk afhankelijk van het interne draagvlak en de gedrevenheid van specifieke aanjagers binnen de organisaties. De meeste interventies worden momenteel gefinancierd door (tijdelijke) subsidies van fondsen, gemeenten, provincies en andere subsidieverstrekkers. Dit komt omdat er binnen de domeinen (doorgaans) geen (structureel) budget voor is.

'Je hebt gemeenten waarbij een wethouder zowel cultuur als welzijn in zijn portefeuille heeft. Als dit niet zo is, zijn het toch twee verschillende werelden en spreken ze zowel letterlijk als figuurlijk een andere taal.' (Programmaleider, Netwerorganisatie Kunst&cultuur)

Overtuigen door het meemaken

Er is zowel nationaal als internationaal nog onvoldoende wetenschappelijk bewijs om de positieve effecten van culturele interventies op positieve gezondheid aan te tonen. Het probleem is dat de kunsten niet het – in de zorg dominante – paradigma van evidence-based practice volgen. Dit heeft onder andere te maken met de grote diversiteit in kunstvormen en praktijksituaties. Ook zijn culturele interventies vrijwel altijd kleinschalige projecten met kleine onder-

Wat is positieve gezondheid?

Positieve gezondheid is het vermogen van mensen zich aan te passen en zelf de regie te voeren over de fysieke, emotionele en sociale uitdagingen van het leven. Er worden zes hoofddimensies onderscheiden: lichaamsfuncties, mentaal welbevinden, kwaliteit van leven, sociaal-maatschappelijke participatie, dagelijks functioneren en zingeving [2].

D. de Boer
De-Taled, Utrecht, Nederland

D. te Marvelde (✉)
ZonMw, Den Haag, Nederland
plz@zonmw.nl

zoeksgroepen, waarbij de focus vaak ligt op dimensies van positieve gezondheid die niet binnen de traditionele invulling van de zorgsector vallen. Meer onderzoek is nodig om te kunnen inzetten op kunst als interventie. Het is dan wel belangrijk om per situatie goed na te denken over de vraag welke vorm van (praktijk)onderzoek het beste past bij de aard van de interventie en de eisen en behoeften van opdrachtgevers en financiers. En in de praktijk blijkt soms dat het 'overtuigen door het meemaken' al voldoende kan zijn om de waarde van een interventie zichtbaar te maken.

'Als je gaat zingen met mensen met dementie, dan activeer je het klankgeheugen (...) Eigenlijk masseren mensen zichzelf wakker. Dit is het wetenschappelijke verhaal. Maar wat je ziet is dat mensen meer opengaan. Je ziet ze kijken, focussen. Er komt een glimlach. Mensen worden verbaal en fysiek actiever. Emoties en spanningen komen los.' (Directeur, Culturele interventie)

Draagvlak creëren

Binnen zorgorganisaties is nog te weinig draagvlak voor de inzet van culturele interventies. Om tot structureel beleid en duurzame financiering te komen, zijn intermediairs tussen de zorg- en cultuursector én aanjagers binnen zorginstellingen nodig. Zij kunnen de verschillende domeinen, regelingen en organisaties verbinden en meer draagvlak creëren bij personeel, familie en deelnemers. Het is belangrijk dat interventies worden uitgevoerd door kunstenaars of medewerkers met de juiste competenties en kennis van de doelgroep. Dit betekent dat er in zowel kunst- als zorgopleidingen meer aandacht moet komen voor het onderwerp. Ook moeten deelnemers worden betrokken

bij de ontwikkeling van de interventies (cocreatie) en moeten de juiste randvoorwaarden – zoals voldoende uren en middelen voor begeleiding van deelnemers – worden gecreëerd.

'Uit onze evaluatie bleek dat het project positieve effecten heeft op de gezondheidsbeleving van de deelnemers en mogelijk ook op het verminderen van eenzaamheidsgevoelens. Door deze positieve resultaten willen we het nu eigenlijk veel breder aanpakken (...) De komende drie jaar willen we het project 'Vitale ouderen' op een grotere schaal voortzetten en daarbij een wetenschappelijk effectonderzoek doen.' (Projectmanager, GGD)

Conclusie

Kunst laat zich vaak niet van tevoren volledig plannen en in woorden en cijfers uitdrukken. Daarom zijn culturele interventies per definitie gebaat bij ruimte en vrijheid. Er moet een balans worden gevonden tussen effectiviteit en de bijbehorende criteria enerzijds en vrijheid anderzijds. Alleen dan kan kunst een volwaardige plek krijgen in de langdurige zorg en ondersteuning.

Literatuur

1. Campen C van, Rosenboom W, Grinsven S van, et al. Kunst en positieve gezondheid. Een overzichtsonderzoek van culturele interventies met mensen die langdurig zorg en ondersteuning ontvangen. Zwolle: Windesheim; 2017.
2. Huber M, Vliet M van, Boers I. Heroverweeg uw opvatting van het begrip 'gezondheid'. Ned Tijdschr Geneeskd. 2016;160:A7720.